

Politikai
röpiratok,

57.

57

442

A

VÁLASZTÁSOK ELŐTT.

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL ERDÉLYRE.

IRTA

EGY VOLT ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐ.

(Lukács Béla.)

— 6 —

PEST,

AIGNER LAJOS.

1872.

516752 2056492 6

DE BALLAST GÉZA

A választások előestéjén vagyunk, nemsokára itt lesz azon alkalom, midőn a választók saját, legjobb meggyőződésük szerint fognak befolyni a közügyekre.

Gondoljuk meg, hogy komoly határozó az a pillanat, midőn az urnába dobjunk be szavazatainkat, mert ezzel kettős határozatot hozunk;

először itélünk a fölött, jó vagy rossz volt-e az a politika, melyet az országgyűlés többsége eddig követett;

másodszor, határozunk hazánk jövője és sorsa fölött.

E komoly, jövőnkre nézve nagyfontosságú pillanatban — elmélkedni akarunk a politikai pártok eddigi és jelenlegi álláspontja fölött, — s vizsgálni azt, hogy hazánk viszonyainak, érdekeinek és a körülményeknek tekintetbevételével, miként kell szavaznunk a legjobban, hazánk és nemzetünk érdekében?

S miután a baloldal ujabban agitációival Erdélyt sem kimélte meg, s ott is tért akar foglalni — elmélkedni akarunk ezen kérdés fölött, különösen Erdély szempontjából, — s meg akarjuk világítani a baloldali politika eshetőségeit különösen Erdély érdekeit tekintve.

A baloldal 5 év alatt mit sem tanult, de sokat felejtett. Elfelejtette nevezetesen azt, hogy a pártérdek fölött kell állnia a hazafiságnak.

1869-ben a baloldal elég hazafias volt, Erdélyben nem agitálni. Nem igyekezett megosztani ott az úgy is csekély magyar elemet, nem igyekezett azt pártokra szakítani. 1869-ben békét hagyott a nemzetiségi kérdésnek, nem kacsintgatott a nemzetiségekkel, nem tett azoknak ígéreteket.

De ma már különös hévvel agitál Erdélyben. Viszályt hint az ottani magyar elem közé is, melynek oly nagy szüksége volna az összetartásra; élénkíti a nemzetiségi viszályt sujjabb tápot, ujjabb anyagot ad annak.

Ezért vesszük bonczkés alá a baloldal politikáját.

Ha valaki, úgy bizonyára a sorok írója érdeklődik Erdély ügyei iránt, és bizonyára előttem — ki ismerem Erdély multját s tanulmányoztam jelen viszonyait — nem lehet közönyös jövője, sorsa.

Ezért szólok nyíltan és őszintén, s kimondom meggyőződésemet: azt, hogy Erdélynek nincs, nem lehet érdekében a közjogi kiegyezkedést megtagadni.

Épen ollenkezőleg, meggyőződésem szerint, Erdély életérdekei azt parancsolják, hogy a közjogi kiegyezkedést elfogadva, támogassa azt oly törekvések ellenében, melyek megdöntésére irányulnak.

Mert én azt akarom, hogy Erdély Magyarország valósággal kiegyesztő része legyen: s hogy azt a számban ugyan csekély, de szívós, kitartó, életerős, szellemi és közgazdasági tulsulyal bíró magyar elemet, — mely Erdélyt lakja: ne áldozzuk fel, — ne tegyük ki a különben okvetlenül bekövetkezendő megsemmisülésnek.

Külön állás, autonomia nincs Erdély érdekében; ma már Erdély oda jutott, hogy az, a ki e kis ország érdekét valóban szívén viseli, csakis azt

óhajthaja, hogy Erdély, mint ilyen megszűnjék, s hogy a Királyhágon túl ne ismerjünk egyebet, mint megyéket s székeket.

Es ez nem mai tapasztalás. A küzdelem, mely Erdély külön állásának megsemmisítésére irányult régi, a kis ország legkiválóbb egyéniségei meggyőződésük egész hevével és erejével csüngtek ezen öngyilkossági eszmén.

Sajátságos egy jelenség! Másutt mindenütt az autonomikus, külön állási törekvések vergődnek felszínre Erdély azonban életkérdésnek tekinté autonómiájának, külön állásának megszüntetését.

Évszázadok nehéz tapasztalásai, hosszas és nehéz alkotmányos küzdelmek érlelték meg azon eszmét, hogy csak a Magyarországgal való visszaegyesülés szerezheti meg Erdély számára az elvesztett alkotmányos jogokat, biztosíthatja ezek gyakorlatát s vetheti meg a szabadelvű haladásnak s az anyagi fejlődésnek alapjait.

Erdély — a magyar királyi házra való visszaszállása után is — birt ugyan elvileg alkotmánynyal, a leglényegesebb alkotmányos jogok gyakorlása biztosítva volt számára szerződésileg; de az élet kiforgatta leglényegesebb jogaiból.

Erdély rendei megtették mindent, hogy az alkotmányt biztosítsák, de két hatalmas tényezőt figyelmen kívül hagytak; először azt, hogy a magára hagyott Erdély gyenge és tehetetlen, s hogy az ellenfél, mellyel küzdeni kell, az absolutistikus törekvések — melyek akkor Europa minden államában tulsulyra vergődtek: igen hatalmasak.

A körülmények, melyek a mohácsi vész után, a XVII. század végeig a különállásnak kedveztek, Erdély visszaszállása idején már lényegesen megváltoztak.

Tagadhatlan, hogy a nemzet nagy része, szívos kitar-
tást és hatalmas küzdelmet tanusított az erdélyi nem-
zeti fejedelemség fentartásában; az is tagadhatlan, hogy
a hazafiak közül nem egy, erélyes és a nehéz szerepre
megtermett férfit ültetett a bizalom a fejedelmi székbe;
de a történelem s az események logikája világosan
tanusítja azt is, hogy mihelyt az Erdély birtokáért
versenyző két fél közül, az egyik meggyengült s el-
orótlentült: Erdély különállásának esnie kellett. A
mi Erdély külön állásának kedvezett: a porta s a
bécsi udvar versenyzése volt; s mihelyt a török hatal-
mának varázsa, az osztrák fegyverekkel szemben meg-
tört: Erdélynek meg kellett alkudnia a körülmények-
kel, pactálnia kellett az osztrák házzal. Így kívánták
a körülmények, s a rendek megérték az események
ezen parancsát, s a Lipót-féle diploma által visz-
szacsatolták Erdélyt a magyar koronához.

Óvatosan, nagy gonddal jártak el e munkában
Erdély rendei, midőn azon meggyőződésre jutottak,
hogy Erdély külön állását fentartaniok lehetetlen. Lát-
hatták, hogy nem számolhatnak többé azon tényezőkre,
melyek az osztrák ház törekvéseit már két ízben meg-
hiúsították. A mikor Isabella királyné 1551-ben le-
mondott jogairól, Martinuzzi legyilkoltatott s Castaldo
ura volt Erdélynek: akkor egyszerre jött Petrovics
forradalma, s a török támogatása folytán ismét vissza-
hozott Izabella. A mikor Báthory Zsigmond az osz-
trák ház javára lemondott, s Mihály vajda és Basta
a rémités eszközeivel léptek fel: jött Bocskai forra-
dalma, s a török támogatása folytán Erdély különál-
lása ismét helyre állt.

De most: a török ereje meg volt törve, támo-
gatására nem lehetett többé számítani, a magyar ko-
ronához való visszacsatlakozás az exigentiának elodáz-

hatlan követelménye volt, s a hazafiak törekvése csakis az lehetett, hogy Erdély alkotmányát s az alkotmányos jogokat — a megváltozott körülmények között — lehetőleg biztosítsák.

S valóban az I. Lipót által 1591 decz. 4 én kiadott diploma, — ez az alapszerződés Erdély és az osztrák ház között — biztosította a leglényegesebb alkotmányos jogokat.

A Lipót-féle diploma értelmében I. Lipót és utódai nem a hódítás czimén, hanem mint magyar királyok jöttek Erdély birtokába;

I. Lipót és utódai, mint magyar királyok ígérték s fogadták, hogy Erdélyt megvédendik minden támadás ellenében: viszont Erdély ezen védelem fejében bizonyos adóösszeget ajánlott fel a királynak;

a vallások egyenlősége, a magyar királyok és erdélyi fejedelmek adományai, az erdélyi országgyűléseken hozott törvények, az erdélyi külön institutiók elismertettek;

az erdélyi országgyűlés fentartatott, biztosított azon a vélemény nyilvánítás szabadsága, kimondatott, hogy újabb adót és haderőt csak országgyűlés ajánlhat meg, s hogy ez a beligazgatási teendők szempontjából minden évben összehívandó;

kimondatott, hogy a legfőbb országos méltóságok ugymint a kormányzó — ezelőtt vajda — az erdélyi hadak parancsnoka, a kanczellár, kincstárnok, a belső tanácsosok, s az itélőmester: az országgyűlés kijelölése szerint nevezendő ki a király által.

Mindenesetre lényeges jogok azok, a melyeket a Lipótféle diploma biztosított, s különösen a főméltóságokra való kijelölési jog nyújthatott biztosítékot arra nézve, hogy Erdély ügyei egy, — a hazafiak kobeléből

alakult nemzeti kormány által fognak intéztetni, s hogy ez a kormány a legnépszerűbb hazafiakból fog összeállítani. S még több biztosítékot nyújthatott a Lipót-féle diploma azon pontja, mely szerint „hahogy a közhaszon, s a különféle ott (Erdélyben) lakozó nemzetek csendes állapotja erdélyi legfelsőbb államigazgatónknak (kormányzónak) évenkénti megváltoztatását javasolná, a rendek szabadságában áll, mielőtt másra adni szavazataikat, azt a mi (t. i. a király) további legkegyelmesebb elhatározásunk alá torjesztvén.”

Ki ne ismerné fel ebben a parlamentaris rendszer csiráit?

I. Lipót diplomája tehát, mint látjuk igen nevezetes jogokat biztosított Erdély számára, biztosította alkotmányát, törvényeit, érdekeit.

De ezen jogok csak a papiroson maradtak. Az életbe nem mentek át. A gyakorlatban nem érvényesültek. Az idők s körülmények, s a bécsi kormány centralizáló törekvése kiforgatták Erdélyt leglényesebb jogaiból. S Erdély egymagára hagyatva, saját tehetetlenségére kárhóztatva: sokkal gyengébb, sokkal erőtlenebb volt, mintsem ezen centralizáló törekvéseknek ellent birt volna állni. Azon követségből, melyet Erdély ezelőtt a portánál tartott követsége mintájára, Bécsbe küldött az udvarhoz, érdekeinek képviseltetése végett, csakhamar udvari kancellária lón, mely Erdély legfontosabb ügyeinek vezetését a maga kezében összpontosítá, s a melynek korlátlan hatásköre mellett, az erdélyi hazai kormány, a gubernium hatásköre eltörpült. Az országot csakhamar idegen katonaság lepte el, s a bécsi hadügyminisztertől függő katonai parancsnok, új katonai hatalommá nőtte ki magát Erdélyben, a ki mellett az erdélyi hadak generalissa nullává vált. A pénzügy szintén Bécsben

összpontosított, a mi könnyen megtörténhetett a korona tulajdonát képező fiskálisok leple alatt. A haderő és adózások megajánlására az országgyűlés csak akkor vétetett igénybe, ha hajlandó volt, a kormány követeléseinek eleget tenni; ha azonban erre nem volt hajlandó és sérelmeit hozta fel: széteszlattatott s a kormány intézkedett Bécsből, kénye kedve szerint. A szólás szabadság az országgyűlésen sem tartatott tiszteletben. A sérelmek halomra növekedtek, de azok nem orvosoltattak, keserves, szájalomra méltó küzdelem folyt, másfélszázadon át a nemzet s a kormány közt az országgyűlésen. 1691—1848 ig, Erdélynek a magyar koronához visszatérése óta, a szoros unio kimondásáig, bár a törvény azt rendelte, hogy minden évben hívassék össze országgyűlés: összesen csak 17 országgyűlés volt, és pedig 1692, 1698, 1702, 1703, 1705, 17011. 1714, 1726, 1730, 1742, 1744, 1747, 1790-91, 1794, 1810, 1837, 1846 ban. Tehát tíz évre esik egy országgyűlés. S ezek közül is alig 2—3 volt olyan, hol reformkérdések tárgyalattak, a melyen a beligazgatásnak elhanyagolt állapota javítottatott, vagy Erdély belügyeinek kétségbeejtő sebei orvosoltattak. A többi országgyűlés csak a török háboruk, a Rákóczy mozgalmak s a francia háboruk nagy nyomása alatt hivatott össze, s nem volt többé szükség azokra, mihelyt megszavazták a vér és pénz áldozatokat; más országgyűlések ismét pusztán azért hivattak össze, hogy a fejedelem-változások alkalmával a homagiumot letegyék Erdély rendei, aztán haza küldettek ismét, s a legsürgősebb, legéletbevágóbb kérdések, s az alkotmányos sérelmek elintézetlenül hagyattak. S a mikor a bécsi kormány mégis szükségesnek látta megtartani az alkotmányosság látszatát, az erdélyi hongyűlés azonban nem akart minden intézkedésre tér-

det és fejet hajtani: Erdély alkotmánya azzal gúnyoltatott ki, hogy a követekkel szemben, a kormány ki-nevezett egy sereg tányérnyalót, (p. 1846-ban 220-at) a kik regálistáknak hívtak, s a kiknek szavazataival valóban isten csodája, hogy a kormány még többet nem vitt ki.

Ez az erdélyi alkotmányos életnek hű képe másfél századon át. Tizenöt évtized siralmas története tanuskodik a mellett, hogy az írott törvények és szerződések nem biztosítják az alkotmányt. Egy kis ország magára hagyatva csodákat művelhet az alkotmányos küzdelem terén, tanusithat ember fölötti kitartást, de ereje előbb utóbb fogy, mert ereje véges. De ha szövetezik egy hasonló körülményekkel küzdő, ugyanazon érdekeket tápláló más országgal: erőt nyer, és erőt ad.

Erdélynek egymagára hagyatva, nem volt elég ereje, hogy megvédje alkotmányát; annál kevésbé, mert 7 halálos büne, a 3 nemzet és 4 vallás igen könyűvé tette, hogy az ország lakosai között épen akkor támadjon egyenetlenség és viszály, mikor a legnagyobb szükség lett volna, az egyetértésre és közös cselekvésre. S valóban kemény ítéletet kellene azon férfiak politikai belátása fölött mondanunk, kik az alkotmányos jogokat oly nagy gonddal igyekeztek ugyan a lipótféle diplomában biztosítani, de figyelmen kívül hagyták azt, hogy Erdélynek a bekövetkehető megpróbáltatásokban egymagára, talán nem lesz elég ereje, megóvni, fentartani, vagy visszaszerezni legfontosabb szabadságait; valóban csodálkoznunk kellene azon, hogy már a lipótféle diplomában nem mondatott ki Erdély különállása helyett, annak — az akkori viszonyok szerint — lehető legszorosabb egyesülése az anyahonnal; — ha nem tudnók azt, hogy Erdélynek

viSSZacsatoltása alkalmával, Magyarország már anyira el volt nyomva, jogaiból anyira kiforgatva, hogy ehhez képest Erdély a szabadságnak valóságos védbástyája volt, s hogy akkor saját alkotmányos jogainak veszélyeztetése nélkül nem lehetett érdekében, a Magyarországgal való szoros csatlakozás; ellenkezőleg, a teljes különállás sokkal célszerűbbnek mutatkozott.

De a szorosabb unio szükségességének érzete, csakhamar fölébredt az erdélyi rendekben. Minél erősebb támadást folytatott a bécsi kormány Erdély alkotmánya ellen, annál inkább szilárdult azon meggyőződés, mely csak a Magyarországgal való szoros egyesülésben látott menedéket és óvszert. Egy teljes századon át folyó alkotmányos küzdelem, meggyőzte Erdélyt saját tehetlenségéről. I. Lipót alatt szerződésekkel, diplomákkal és törvényekkel bástyázták körül Erdély függetlenségét; II. Lipót alatt már általánossá vált az Unio szükségességének érzete; az ország felrázva aléltóságából II. József császár erőszakos rendszabályai által: kereste azt az óvszert, mely inkább képes biztosítani az alkotmányos jogokat. Küküllő, Torda, Kolozs, B.-Szolnok, Alsófehér, Dobokamegyék, Udvarhely, Maros, Aranyos és Háromszék, valamint a szász comes, a szász nemzet nevében erélyesen követelték az uniot, s hogy Erdély jogai ennek létrejöttéig is biztosítsanak, sőt néhány megye Erdély addigi alkotmányának világos megsértésével, tényleg meg is választá követőit a pozsonyi országgyűlésre.

A II. József halála utáni közszellemet, az unio iránti vágyat, s az Erdélyben általánossá vált alkotmányos törekvést hiven jellemzi Felsőfehérvármegyének 1790. apr. 28-án kelt nyilatkozata, melyet ide igtatok: „Mi nemes Felső-Fehér-Várme-

gyének rendjei és tagjai, minekutánna a néhai Flgs. császár, II. József királyi rendeletének következtetésére, törvényeink folyásának 1780-ik esztendőben a néhai felséges királyné asszonyunk Mária Theresia halálakor szokásban volt, módjának, pünkösdi havának első napjára való visszaállítására, ide, ezen nms vármegyében Mártonfavára egyben gyülekeztünk, és ugyan ezen alkalmatossággal édes hazánknak boldog eleinkről ránk maradt és törvény szerint való dicső királyaink és fejedelmek által megerősített ősi szabadságának s boldogságának teljes visszaéréséről gondolkoztunk, és tanácskoztunk volna, illetén czélunk elérhetése, legelső eszközök lenni azt láttuk, hogy ezen kedvező időszakokban, midőn t. i. Flgs II. József császár csaknem tíz esztendeig tartó földi uralkodását az örökkévalósággal a mindenhatónak titkos rendezéséből felváltotta és halála előtt minden törvényeinkkel meg nem egyező rendelkezéseit meghíván és semmivé tevén, magyar nztünknek utat nyitott mind arra, hogy sokféle módon megszerezett ősi szabadságát visszaállítsa, mind pedig, hogy annak örökös állandóságot szerezzen és egy vérből származott és egy törzökös szabadsággal s törvénnyel élő nms Magyar- és Erdélyországok a koronázandó, új magyar királylyal kötendő szerződésben királyi hitlevélben és esküvésben együtvé foglaltassanak és valamely eszközökets Magyarországot a maga törvényeinek és szabadságainak jövődöbeli sérthetlenségére nézve feltalál és az új szerződésben belé köti, mind azoknak ereje Erdélyországra is kiterjesztessék, mely végre mivel sz. Iván havának 5-ik napjára határozottatott gyűlése nms Magyarországnak közelit, vala-

mint szükségesnek tartották, úgy meg is határozták ezen ns vármegye rendei, hogy azon gyűlésre a mlgs és tekintetes Magyarországi rendekhez követeket ki küldjék és azok által a vármegye rendeinek értelmeket és kéréseket kifejező leveleket benyujtassák; esméretes levén tehát mielőttünk, Erdélyi püspök mlgs gr. Battyány Ignátz ur ő exja és mlgs gr. Bethlen ifjabb Bethlen Gergely uri atyánkfia hivatások, hazájokhoz való buzgóságok és reájok bizatandó dolgoknak folytatásában való szorgalmatosságok, a nevezett ns Magyarországi közönséges gyűlésre közönséges megegyezett akaratunkból kiválasztottuk, kirendeltük, megbíztuk és ezen biztos levelünknek erejével megbíráltuk arra, hogy a fejobb kinevezett értelmünket és kérésünket magában bővebben foglaló jelentő levelünket a mlts és tekintetes Magyarországi statusoknak, a mi képeinkben és neveinkben benyujtsák és egyébként is Erdélynek az új királylyal kötendő szerződésekből, hitlevelben és esküvésben leendő belefoglalását tehetségek szerint munkálják.“

A sors úgy akarta, hogy az a mit a közvélemény már ekkor óhajtott; Magyarországnak és Erdély közötti érdeke: az unio későn, egy félszázadnál hosszabb ideig tartó küzdelem után valósuljon. S ekkor új tényezők léptek föl, követelőleg, gátlólag az unio végrehajtásának munkájában, — új tényezők, melyek ismét kétségbe vonták az unio érvényességét. Két évtizeden át tartó hatalmas ellenállás volt ismét szükséges, a míg egy ildomos és a körülményekkel számítani tudni politika segítségével, Magyarországnak s Erdélynek közös óhajta, az unio, mely egy szebb jövő alapjait volt hivatva megvetni, — a végrehajtás stadiumába hozatott s ma már nagy

részben tényleg végre is hajtatott, bár az akadályok, a melyekkel küzdeni kellett, számosak és nagyok voltak, s bár egy részük ma sincs elhárítva s minden jel oda mutat, hogy a baloldalnak Erdélyben megkezdett agitatója, azokat még szaporítani fogja.

Valóban nehéz hosszas küzdelem által, sok szenvedés árán jutottunk el oda, a hol ma állunk. Gondolkozunk fölötte, vajjon lehet-e mindazt, a mi ma már tény és valóság, kockáztatni egy ugyan szépnek festett, de még bizonytalan s nagyon is távol jövő miatt?!

Az unio Erdély életérdeke.

Mihelyt ezt elismerjük, lehetetlen haboznunk a felelettel azon kérdésre, hogy mi, mint erdélyiek — minő politikát kövessünk?

Egész erőnkéből kell támogatnunk azt a politikát, mely a z uniot létrehozta, és tényleg végrehajtá, mely részünkre az unioból folyó előnyöket biztosítja, s mely erős alapot nyújt arra nézve, hogy mi is, mint erdélyiek: gyakorolhassuk az alkotmányos jogokat, és élvezhessük a szellemi és anyagi haladás gyümölcseit.

Azonban, határozottan küzdenünk kell oly politika ellen, mely megtagadva a jelenleg biztonságot nyújtó alapot; — megingatja egyszersmind azon nem közönséges munkát, nem mindennapi erőfeszítést igényelt alkotást, melyet 5 évi kitartó szorgalmas munkásság emelt nehéz körülmények között, ezer akadályok daczára.

Határozottan küzdenünk kell oly politika ellen, mely — hangsulyozom — noha nem rossz szándékból noha nem specialis érdekekből, hanem hazafias érzésből, ostromolván a közjogi kiegyezést: — bár

akaratlanul is, de eredményeiben ismét kérdés tárgyává teszi nemcsak az uniót, hanem azzal együtt mindazt a mit már 5 éven át — ismétlem, — nem mindennapi küzdelem árán építettünk és megteremtettünk.

Én hiszem, fölteszem, hogy azon férfiak, kik ma a baloldali politika zászlóvivői, hazafiságból, tiszta meggyőződésből cselokesznek. De meggyőződésem az is, hogy politikájuk eredményeire nézve amit járnak meg; meggyőződésem az is, hogy e politikának eredménye nem lehet más, mint lerontása az eddig véres voritékkel s határtalan önfeláldozással fölemelt műnek. Akaratjuk ellen is, ez lesz politikájuk következménye. S meg is fogom mondani, hogy miért.

Hogy kellőleg megvilágítsuk Erdély helyzetét, s hogy biztos meggyőződést merithessünk az iránt, minő szerepet kell a most folyó közjogi pártküzdelemben, Erdélynek — saját érdekeinél fogva is, követnie: futó pillantást kell vetnünk a baloldal állására, s céljaira.

A pártok ma is, bár egy választás már döntött ezen kérdés fölött, közjogi nézetkülönbségek szerint alakulnak, s csoportosulnak.

Egyfelől állnak azok, a kik az 1867-iki kiegyezést, a további törvényhozási működés alapjául elfogadják, — mindazzal, a mi e kiegyezés lényeges kiegészítő részét képezi; a kik mindezt fen kívánják tartani azon időre, a melyet a mindkét részről elfogadott és szentesített szerződések meghatároztak, — s mindaddig, a míg a kiegyezés egyes feltételeinek és módzatainak megváltoztatása, hazánk érdekében nem fog kívánatosnak feltűnni.

A másik oldalra csoportosulnak mindazok, kiknek a 67. kiegyezkedés egy, vagy más okból, nem tetszik, s a kik annak megváltoztatását egy, vagy más indokból kívánják.

Szükségtelen érintenem azon zagyva elemeket, melyek ezen másik oldalt képezik; a meggyőződések különféleségét, az olvek tarkaságát, az egymással homlokegyenest ellenkező aspiratiókat, és így a kiegyezés megrontása után bekövetkezhető chaost; Babbest, a kinek az a legujabb kívánsága, hogy a király annyi nyelven mondja el a trónbeszédet, a hány nyelven beszélnek Magyarországon, Tiszát, a ki különös hévvel — bár gyakran nem elég tapintatosan — szállt sikra a házban, a nemzetiségi tulbuzgóságok ellen; Mocsonyi és Román Sándort, a kik százféle okot hoztak fel a mellett, hogy a románok miért nem lehetnek megelégedve a jelenlegi kormány rendszerrel, és Ghyczyt, a ki oly fényesen és szépen czáfolgatta őket; Csernátonit és Jókait, a baloldal kormányképességének és royalis érzelmeinek tolmácsolóit, és a szélső balt, a mely ülve marad, a mikor az egész ház, mint egy ember feláll és élteti Magyarország királyi családját; Irányit, Miletics támogatóját és lelki barátját, és Tancsicsot, e tetőtől talpig becsületes kérlelhetlen magyar embert.

Ilyen zagyva elemek és törekvésök mellett, lehet-e valakinek kétsége arról, hogy a kiegyezés megdöntésének esetében, oly szerencsétlenség következhetik be hazánkra, a melyet csak a gondviselés különös kegyelme háúthat el viharvert árva fejünkről!

Komoly gondolkozásra méltó kérdés az: mi történik akkor, ha a kiegyezés megdöntésére szövetkezett, de a végcélokra nézve oly annyira ellentétes s egymástól eltérő baloldal többségre jutna?

A mint a pártok ma állanak: egy végzetlen chaos volna a legelső eredmény.

Mit tenne az ellenzék akkor, ha többségre jutna, azon esetben, ha a választók többsége a kiegyezkedés ellen nyilatkoznék?

Megírta azt már Tisza Kálmán Baktáról 1868. febr. 2. következőkép:

„Nem tartom a rossz törvényt (értsd a közjogi kiegyezkedést) gátnak abban, hogy az ellenzék kormányt alkothasson, nem, ha a fejedelem a rossz törvénynek az ellenzék elvei szerint megváltoztatásához előleges beleegyezését adja.

„Ha az ellenzék ily módon kormányra jut, nem ő fogadta el a rossz alapot, de sőt kormányra jutása által, a rossz alapnak jobbal felcseréltetése már előre biztosítva van az ellenzék megváltoztatván *legelőször is* a rossz alapot, nem azon, hanem a jobb alapon fog kormányozni. (L. „Hazánk“ 1868. 22. sz.)

Az ellenzéknek tehát többségre jutása esetén, az lesz legelső törekvése, hogy megváltoztassa a közjogi kiegyezést; az 1867-XII. tv. cikket, a pénzügyi, a bank és kereskedelmi szerződést, a védrendszert; s tegyék fel, hogy a korona elfogadná e programot, s hogy annak keresztülvitelére Tisza és Ghyczy Kálmán mint a „legkormányképesebb“ ellenzék vezetői hivatnának meg, miután fölteszük, hogy még maga Tisza Kálmán is idegenkedik attól a gondolattól, hogy fusionált kormányt alakítson a „balközép“, szélsőbal s a nemzetiségek sorából, mert az ilyen kormány nonsens, s egyenlő volna Magyarország megsemmisítésével. Csak az az egy föltevés állhat tehát meg, hogy a korona a balközépet, illetőleg

Tisza és Ghyczyt hívná meg az új programmal valószínűsítésére. Mi történik akkor?

A nemzetiségek, a kik ezen időpontig a baloldalt annyira támogatták, csakhamar elszakadnának attól, látván, hogy külön aspirációik nem teljesíttetnek. Mert a baloldallal szövetkezett nemzetiségeknek olyan aspirációik vannak, a melyeket sem a jobb, sem a baloldal nem teljesíthet, ha nem akarják megsemmisíteni Magyarországot.

A szélső bal — a mely ugyanis valószínűleg megszaporodva fog a választási urnákból kikerülni, s a mely magával fog rántani sok névleges „balközépet” is, azon lényeges elvi különbségeknél fogva, melyek azt a balközéptől elválasztják: — bizonyára nem fogja támogatni a balközép kebeléből kikerült kormányt, sőt megbuktatására fog törekedni, hogy a maga programját valószínűsítsa.

Az eddigi politikai viták és események után itélve az egész párt, melyre Tisza és Ghyczy, a baloldal többségre jutásának esetében feltétlenül számolhatna a házban, alig menne többre 50 embernél. Nincs a baloldalban több, a kiket ugyanegy meggyőző dicső csatol egymáshoz, s a kikre Tisza és Ghyczy programjuk keresztülvitelében biztosan számíthatna. S ha transigálnak akár a nemzetiségekkel, akár a szélső ballal, — saját programjuktól állnának el!

Látjuk tehát, hogy a korona a legjobb akarat a legőszintébb törekvések, a legalkotmányosabb érület mellett sem hívhatja meg kormányra a „balközépet”, mert a párt nem nyújthat kezességet arra nézve, hogy a kiegyezkedés módosítását keresztül vihetné rázkodtatások nélkül; nemcsak, hanem nélkülözi a kormányzás feltételét, a több-

séget a parlamentben, s törpe minoritássá zsugorodnék össze, még mielőtt tulajdonkép szerepéhez hozzáfoghatna, mert az érdek ugyan közös, a kiegyezést revideálni akarják ugyan mindannyian, Tisza is, Irányi is, Madarász is, Miletics is, Babes is, Román is, Macellariu is, de a revisiot *mindegyik más indokból akarja, és különféle egymással homlokegyenest ellenkező irányban, Tisza Kálmán és Miletics, Tisza László és Macellariu.*

A baloldal többségre jutása tehát: egyenlő az anarchiával, mert a mai ellenzék nem kormányképes.

Ha volna kormányképes ellenzékünk, teljes nyugodtsággal nézhetnénk a választások elé, mert biztosak lehetnénk az iránt, hogy akár az egyik, akár a másik párt jut többségre: az ország nem lesz semmi zavaroknak, semmi megrázkodásoknak kitéve.

Volt idő, midőn a jelenlegi baloldal soraiban is, sokan érezték annak szükségét, hogy az ellenzéknek merev magatartásával fel kell hagynia, s hogy üdvösebb, háladatosabb tért kell elfoglalnia.

S én, a ki a kiegyezkedés eredményeire nézve kezdetben némi kétségeket tápláltam, örömmel üdvözöltem volt minden oly jelenséget, mely reményt nyujthatott egy kormányképes ellenzék alakulására.

Örvendettem akkor, midőn a baloldal egy része a delegatioba menetel vagy otthonmaradás kérdésében meghasonlott, s a mérsékeltebb rész külön pártot alakított, melyet „balközépnek”-nek neveztek.

E párt 1868-ban 30—40 emberből állt, de ha megmaradt vala elfoglalt álláspontján, ha az lesz, a mi lenni akart: meggyőződésből royalis, érdekből méltányos az osztrák tartományok irányában, a szélsőségektől idegenkedő, a szélső párt ellenében erélyes és

kimélotlen, a pártfogyverekben válogatos, ellenzék ott, a hol az ország helyesen felfogott érdekei ezt kívánják, és nem mindig, mindenütt, kenyérkeresetből, népszerűség-hajhászásból, a mi inkább illik egy zugprokatorhoz; — a körülményekkel megalkuvó, küzdelmében mértéket tartó, politikájában ildomos, kitartó az ország érdekeinek védelmében: — bizonynyára sokkal több jót, hasonlíthatlanul több üdvöst eszközölhetett volna, mint azon maga magával ellentmondó, meddő, népszerűsége számító, csattanós frázisokkal telt, inkább a pártérdekek, mint az országos érdekek szempontjából kiinduló, előbb a szélsőségek felé hajló, utóbb a szélsőségek által egészen elragadt politika által, a melyhez visszatért, s a melyet követni jónak látott az 1869-iki országgyűlés végeig.

Helyzetünk a kiegyezkedés után, olyan volt, hogy a belső szervezés és átalakulás nagy munkájában üdvös és hasznos szerepe lehetett volna egy életképes alapon, és helyes irányban megindult ellenzéknek. De az az ellenzék, mely mint a miénk, maga magát tehetlenségre kárhóztatá, sok tekintetben csak gátló volt a reform munkájában.

A balközép, mely mint ilyen a fentebb jelzett differencia folytán 1868 elején megalakult, igen rövid életű volt, s a bihari program alapján ismét egyesült azon szélső töredékkel, mely eszközeiben nem annyira válogatos, politikájában nem ildomos, s melyet a szélsőbaloldaltól, az ugynevezett 48-as párttól — igen keskeny tér választ el. Ezen egyesülés, ez az ölelkezés rövid elválás után, döntő volt az ellenzék későbbi álláspontjára nézve. Az egyesülés után az akkori ellenzéki lapokban, az egész differencia lényegtelennek lett ugyan feltüntetve, daczára annak, hogy midőn az fölmerült, a „Hon“ azt oly válságnak

jelezte, mely a pártot kétfelé szakítja, s Jókai megtagadta a delegatioba bemenni akaró árnyalatszáma a maga lapját, a mely azelőtt közönsnek tekintetett vala. De az eredmények megmutatták, hogy az egyesülés döntő volt a baloldal jövőjére nézve, s csakhamar elvesztette ismét a tért, a melyen haladva, valóban üdvös és termékeny leendett volna politikája.

Hogy a jelzett differentiának mélyebb gyökere volt, s hogy az 1868-ban megalakult „balközép“, ha Tisza Kálmán ambíciója a viszonttegyesülést nem erőszakolja — helyesebb politikai irányt, helyesebb politikai taktikát követett volna, megszabadulván a mindig szélsőségek felé hajló vérmesebb elemektől: ezt igazolja — nézetem szerint — azon válság is, mely a most ugynevezett „balközép“ soraiban, az országgyűlés végnapjaiban kiütött, midőn a 68-iki balközépnek főindító, végre kényszerítve látták magukat végkép szakítani oly politikával, mely teljesen tévesztett irányba tereltetett. Gr. Károlyi Ede, B. Podmaniczky Frigyes, Prónai József, Ivánka Imre nyilatkozatai fényes bizonytságot tesznek e mellett; igazolni látszik ezt nézetem szerint Ghyczy K. azon kijelentett szándéka is, hogy visszavonul a közélet teréről, miután a körülmények oly térré sodorták, hogy fényes tehetségeit — a legnagyobb s legtisztább hazafiság mellett sem értékesítheti hazája javára. S ezeket követni fogják — hiszem — még mások is.

A 68-iki kísérlet az alkotmányos ellenzék reorganizálására nézve meghiusult, — azóta a balközépnek csak a neve maradt meg, s azóta a szélsőbal viszi, s ragadja azt magával.

Mi volt a szélsőbal az 1865-iki országgyűlés alatt?

A legmulattatóbb párt. Szörnyen nevetségös. Egy akrobata társaság, a mely kötél helyett, politikával játszott. S a nevetségessé lével megsemmisíti a pártok politikai jövőjét és hitelét. A szélsőbal a megsemmisülés pályáján haladt.

De a Tisza-Ghyczy párt lassanként rehabilitálta a szélsőbalt. Előbb koketiroztak s még jóformán meg sem ismerkedtek — már ölelkeztek. Ölelkeztek a választásokra. Csak az első aktus volt kissé nehéz -- a többi már magától jött. Ölelkeztek azután számtalanszor.

És mi lett az eredmény? Hogy a komikum megerősödött, komoly párt gyanánt kezdett szerepelni. S fejére nőtt a Tisza-Ghyczypártnak. S a mostani választásoknál és ezután, még inkább fejére fog nőni Tiszának Irányi és Madarász.

A ki a parlamentben folyt vitákat, s különösen az 1869-ki országgyűlésen történt eseményeket folytonos figyelemmel kísérte, az meggyőződhetett arról, hogy a Tisza-Ghyczy párt fokenként közeledett a szélsőbal felé, s nem egyszer annak vehemens politikája által elsodortatott. Az országgyűlés naplói tanúságot tesznek arról, hogy a Tisza-Ghyczypárt politikája, a helyett, hogy mérsékeltabb, higgadtabb irányt vett volna, folytonosan inkább a tulságok és szélsőségek felé hajlott; hogy mindinkább eltért azon alaptól, a melyen egy, a haladásra nézve valóban szükséges ellenzék teljes jogosultsággal létezhetnék.

Csak egy néhány adatot idézek arra nézve, hogy a Tisza-Ghyczypárt politikája a helyett, hogy gyarapodott volna a higgadtságban, fokenként a szélsőségek felé gravitált; s idézem ezen adatokat az országgyűlési naplóból, összehasonlítván e párt s a szélsőbal eljárását a kiegyezés alkalmával, — azon

eljárásal, melyet a választási törvényjavaslat alkalmával, a 69-iki országgyűlés végső szakában, követni jónak látott.

Azon tárgyak közül, melyekben a 65-iki s a 69-iki országgyűlések határoztak, bizonyára legfontosabb volt, s legnagyobb horderővel bírt: a kiegyezkedési munkálat, s mindaz, a mi azzal szorosán össze volt kapcsolva. Ezek mellett, az ellenzék azon argumentumait tekintve, melyeket a kiegyezkedési munkálat ellen felhozott, a választási törvény ellen oly sokszor felhozott jogfosztás — rettenetesen eltörpül.

A kiegyezkedési munkálatokat s a koronázást egy aktusnak kell tekintenünk, mert egyik a másikat föltételezte, az egyes cselekmények, csak kiegészítő részei egy nagy műnek.

Sokan igen nevezetes aggodalmakat tápláltak a kiegyezkedési munkálatra nézve; lássuk mikép vélekedtek e tárgyban Tisza és Ghyeczy.

Tisza Kálmán 1867 márczius 21-én, a 67-es bizottság többségi munkálatának tárgyalása alkalmával így nyilatkozott:

„Függetlenség i szempontból tekintve a dolgot, meggyőződésem szerint, ha a 67-es bizottság többségének véleménye elfogadtatik: Magyarország függetlensége veszélyeztetve, sőt csonkítva lesz...

Kifejtván azután, hogy a 67-es bizottság többségének javaslata szerint „az adók megszavazásának, vagyis az adó mennyisége megállapításának joga is egy részben a delegatiókra bízatik,“ hogy „a magyar országgyűlés budgetmegajánlási joga igen nagy részben képzeletivé válik“ — hogy veszélyeztetve van az ország függetlensége a külügyek közös kezelése

által, az által is, hogy a magyar hadsereg az egész hadseregnek csak egy része, mert Tisza K. „nem is tud képzelni független államot, melynek ne volna önálló hadserege“ — veszélyeztetve van a függetlenség a projectált vámszövetség, a közvetett adóknál, monopoliumoknál és pénzrendszerénél követendő egyenlő eljárás végül a közös ministerium által . . . Tisza K. így végzé beszédét:

„Ha a többség javaslata fogadtatik el, meglehetőleg boldogabbak, nyugodtabbak leszünk mi, kik ma élünk, *de önmagunk tettük lehetlenné azt, hogy a törvényesen független Magyarország mint ilyen valaha fenállhasson.*“

Sajátságos, hogy míg Tisza K. Magyarország függetlenségét a többségi javaslat által csak veszélyeztetve látta, a szavaiban fontolgatóbb Ghyezy K. 1867. márczius 22-én tartott beszédében, sokkal nagyobb aggodalmakat táplált, mert szerinte „a többség lényegében megváltoztatja Magyarország közjogát, megszünteti törvényhozásának és kormányának némely főfontosságú államügyekre kizárólagos rendelkezési jogát, megszünteti Magyarországnak önállását és függetlenségét legalább ezen ügyekre nézve — *és Magyarországot az osztrák birodalomnak némi autonomiával fölruházott tartományává változtatja át.*“

Már kérem, ha valamely törvényjavaslat csakugyan megfosztja az országot leglényegesebb jogaitól, ha veszélyezteti függetlenségét, ha lehetleníti, hogy mint független ország valaha fenállhasson, ha egy más birodalomnak némi autonomiával felruházott provinciájává süllyeszti: az ilyen törvényjavaslat megakadályozására, küzdeni kell minden áron, rettenetes erő-

vel, megtörhetlen kitartással, szakadatlanul, meg nem válogatva az eszközöket, mert meggyőződéseim szerint minden eszköz jó és szent, ha általa meglehet védeni az ország jogait a feladás ellenében, és az ország függetlenségét, az azt veszélyeztető törekvések ellenében!

A választási törvényjavaslatban foglalt állítólagos jogfosztások eltörpülnek a nevetségesség színében tünnek fel, mihelyt összehasonlítjuk azon jogfeladásokkal, melyek Tisza és Ghyczy állításai szerint a közösügyi javaslatban foglaltattak! Amaz, meglehet megfosztott volna eddig gyakorolt választási jogától 100,000 polgárt; emez, megfosztotta — Tisza és Ghyczy állításai szerint — az egész országot, a magyar birodalmat legdrágább, semmi körülmények között fel nem adható függetlenségétől, a melynek megmentéseért a legnagyobb ár — sem elég nagy ár

És azokkal a rettenetes jogfosztó, jogfeladó közösügyi javaslatokkal szemben, minő eljárás követett a Tisza-Gyczy párt? Mérsékelt, higgadt, ildomos eljárást! Nem igyekezett e javaslatoknak törvényorőre emelkedését oly fegyverekkel megakadályozni, mint az ezek mellett nevetségesen kisszerű választási törvényjavaslatot. Pedig alkalma nyílt reá!

Rögtön a felelős kormány kinevezése után, 1867. febr. 23-án Bösszörményi a szélsőbal nevében indítványt tett, az országgyűlés feloszlata és egy ujnak kihirdetése végett. A szélsőbal ezen indítványa a febr. 18-iki ülésben tárgyalatván, többi közt azzal indokoltatott, „hogy nagyon szükséges, hogy az ország minden gondolkozó fia s főleg az országgyűlésnek minden tagjai komolyan magokba szálljanak a teendőik iránt

nagyon is kétes levén, vajjon a jövő (országgyűlés) melyik eljárást fogja igazolni? mert „miután a jobboldal elhagyta azon alapot, a melyen megválasztott: szükséges, hogy a választóknak újabb alkalom nyujtassék a nyilatkozásra, mielőtt a képviselőház oly fontos ügyben, mint a közözügyi javaslat — határozná.“

Ugyanerre a körülményre hivatkozott a szélsőbal most is, a választási javaslat tárgyalásakor, hivatkozott reá a Tisza-Gyecz párt is, állítván, hogy a választóknak nem nyujtatott még alkalom a választási törvény módosítása, s a mandatum meghosszabítása iránt nyilatkozni s véleményt mondani.

Böszörményi indítványát, mely ha talán végkép nem is akadályozta volna meg, de elodázhatta volna egy oly törvény keletkezését, mely Gyecz és Tisza nézetei szerint az országot leglényegesebb jogaitól fosztja vala meg, a bal közép nem fogadta el, *sőt ellene küzdött és szavazott*; a választási javaslatot azonban, ezt az árva teremtményt a közözügyi javaslatokhoz képest! azon indok alapján, hogy az jogfosztó, s hogy az iránt a választók nem nyilatkoztak — agyonbeszélte.

Később, a midőn a többségi munkálat tárgyalás alá tüzetett, 1867. márczius 20-án, Böszörményi a szélsőbal nevében ismét azt indítványozá, hogy „miután az országgyűlés az alkotmány teljes visszaállítása és az örökös király megkoronázása előtt, törvényalkotási képességgel nem bír, és ily működésbe az alkotmány főbiztosítékát tevő jogfolytonossági elv megsértése nélkül, nem bocsátkozhatik, halassza a képviselőház a közözügyi javaslat tárgyalását a koronázás utáni időre.“

Ujabb alkalom nyílt ezzel a Tisza-Ghyeczy párt-
nak, hogy megakadályozza, hogy elodázza azt a ret-
tenetes jogfosztó közösügyi javaslatot és még is meg-
buktatta ezen indítványt; de a választási
javaslat megbuktatásában — a mint Ghyeczy K. mondá
— kötelességének tartá támogatni a szélsőbalt, miután
a nevezett javaslat az ők nézetük szerint is rossz, és
jogfosztó!

A mikor a közösügyi törvényjavaslat minden
stadiumon keresztül ment és elfogadtatott, Tisza K.
a következő férfias nyilatkozatot tette 1867 május
29-én.

„Mi, a kisebbségnek tagjai megtettük, a mi fel-
fogásom szerint kötelességünk volt s
ezután vérző szívvvel bár, de nyugodt lelkiis-
merettel várjuk be azokat, a mik befog-
nak következni.“

A választási törvényjavaslatnál azonban, már kö-
telességének tekinté, guny tárgyává tenni a parlamen-
tarismust, a többségre erőszakolni a kisebbség akarátát,
daczára annak, hogy egy időben maga Tisza K. irta
ezen szavakat: „miként pártprogrammunkban is ki-
mondottuk, alkotmányos országban a ki-
sebbség saját akarátát a többségre
rá nem erőszakolhatja.“ (L. Tisza K. 1868
jan. 11-iki cikkét, a „Hazánk“ 1868-iki 1-ső szá-
mában.)

Ezen adatok is, de meg a szélsőballal való szö-
vetkezés a választások alkalmából, kétségbevonhatlanul
bizonyítják, hogy a balközép mindinkább balra ment,
szélsőségekre tévedt, s hogy maholnap tulszárnyaltatik
a szélsőbal által.

Nézetem szerint onnok nem lehet más oka, mint-

hogy a célra nézve a Tisza-Ghyezypárt magával sincs tisztában, egy ideig ingott a levegőben, mint Mahomed koporsója, míg a szélbali áramlat magával sodorta.

S azon az alapon, a melyen e párt ma áll, nincs jogosultsága, szereplése meddő, politikája ingatag, és sikerre semmi kilátása, mert mindinkább eltávozott azon iránytól, a melyet kitartással követve egy a hazára nézve üdvös ellenzékké válhatott volna.

A Tisza-Ghyezypárt programjai is tanúságot tesznek ezen retrograd irányról. A régi program, összehasonlíthatlanul jobb alapot nyújt az ellenzék működésére nézve, mint a bihari, vagy a marczius 10-iki program.

Az 1867-iki juniusi program, mely a koronázás által megváltozott körülmények között, kijelölte a Tisza-Ghyezypárt politikájának új irányát, — inkább reformprogram volt, mint közjogi program. A közjogi kérdések, csak egész általánosságban hangsúlyoztattak, — a míg a reformkérdések részletesen kiemeltettek, a teendők s az irány kijelöléseivel.

E program a közjogi kérdésre nézve csak azt hangsúlyozta, hogy azon esetben, ha a gyakorlat is kimutatja a közösen érdeklő viszonyok tárgyában hozott törvénynek veszélyes voltát; a baloldal oda fog működni, hogy a többség az országban annak, a függetlenség és alkotmányos szabadság érdekében megváltoztatására alakuljon. A baloldal nem fogja a többség alkotta törvény végrehajtását akadályozni, de a többség megváltoztatására minden alkotmányos uton törekedni fog.

S ezután áttért a program a reformkérdés

désekre. Kimondatott, hogy a baloldal igyekezni fog, ezekben érvényre juttatni a demokratia elveit „azon demokratia elveit, mely az egyenlőséget a szabadságban keresi, mely az egyén szabadságára építi az állam szabadságát, mely nem tűrhetvén sem a szolgaságot, sem a fejetlenséget, a szabadságban akarja a rendet, s a rendben a szabadság biztosítékát.“ A reformoknak hosszú sora van kiemelve és részletezve e programmban, nevezetesen:

1) az ország területi épségének helyreállítása; az erdélyi unio; Fiume visszakapcsolása; a batárörvidék és a csajkások kerületének polgárosítása; a ki-egyezés Horvát-Szlavon-Dalmát-országokkal;

2) a megyék rendezése;

3) sajtószabadság;

4) egyesülési szabadság;

5) a nemzetiségi ügy rendezése;

6) a hitfelekezetek teljes jogegyenlősége s az állam és egyház közti viszony megoldása:

7) a közoktatás és népnevelés reformja, tökéletesítése;

8) a törvénykezés legyen gyors és olcsó; esküdtzökkkel, nyilvánossággal, szóbeli eljárással;

9) az urbérrel rokontermészetű viszonyok s a hűbériség maradványai törültsessenek el;

10) az ipar, kereskedelem és gazdaszat emelése;

11) építtessenek czélszerű vasutak minél előbb;

12) folyó szabályozás az ipar, kereskedelem és gazdaszat szempontjából;

13) általános védelmi kötelezettség.

Látjuk, hogy a program inkább a reformmunkálatokra, s a közel jövőben megoldandó belügyi kérdésekre helyezte a fősulyt. A közjogi kérdésre nézve csak annyi mondatott, hogy a baloldal törekedni fog,

hogy a többség a közösügyi törvény megváltoztatására alakuljon; ki hitte volna, hogy a gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a baloldal untalan, s minden tárgynál, meg fogja ujitani a közjogi vitát?

Az irányt s az elveket a belügyi teendőkre nézve ugyan nem részletezte a baloldali program, de legalább kimondta, hogy munkálkodni fog mindazon reformokban, s teendőkben, a melyekre nézve az ország közvéleménye hatalmasan s követelőleg nyilatkozott. S a baloldalnak működését ezen irányban koronázta is némi siker, a mennyiben a juniusi programban elősorolt belügyi teendők legnagyobb része megoldatott. De a baloldal csakhamar letért épen azon ösvényről, a melyen megmaradva és küzdve tovább igen sokat használhatott volna a közügynek; a belügyi kérdésekre nem helyezett már kellő súlyt, legalább nem azt, a melyet előbb; minden törekvését, összes politikáját csak egy irányban öszpontosítá — s ez, a közjogi oppositio, a kiegyezkedés elleni támadás.

Az 1868. apr. 1-i programmal (a melylyel megszereztetett az akkori Keglevich, Jókai, Csernátoni, és Ivánka, Váradi, Podmaniczky-féle két töredéknek a Tisza és Glyczy vezérlete alatti ismétli egyesülése) a baloldal határozottan a negatio terére lépett. E programban, az ismeretes bihari pontokban — a baloldal tisztán a közjogi oppositio terére lépett. A párt „mindenekelőtti feladatának“ az tüzetett ki, hogy az minden alkotmányos eszközzel oda hasson, hogy mindazon törvények, melyek hazánk függetlenségével ellentétben állanak, megszüntetessenek; nevezetesen:

- eltörrendő a delegatio;
- a közös miniszterium;

létesítendő:

a magyar hadsereg;

pénz és kereskedelmi ügyeink függetlensége;

hazánk törvényes függetlenségének diplomatiailag elismertetése.

S a míg a közjogi oppositíót ily élesen prononcirozta, a belügyi kérdésekről s a reformokról — nem szólt e program egy árva szót.

E program alapján ment a baloldal a választások elé. A pártok nem a belügyi kérdések, nem a reform s haladás eszméi szerint alakultak, hanem tisztán közjogilag, a kiegyezés mellett, vagy ellene. A nemzet többsége a kiegyezés mellett szavazott, annak módosítása ellen.

Az 1872. márczius 10-iki program ugyan ezen álláspontot tartotta meg; a kérdés most is ugyanaz, a mely már 1869-ben eldöntetett.

Nem az a főkérdés ma sem, s nem a szerint csoportosulnak a pártok, hogy mit tegyünk elhanyagolt állapotainkban, hazánk anyagi és szellemi jólétének előmozdítására, az egyéni szabadság, a fejlődés és haladás biztosítására; —hanem az, kell-e delegáció, vagy nem?

S ki az oka annak, hogy a pártok nem a szerint alakulnak, hogy egyfelől azok álljanak, a kik a szellemi művelődést emelni akarják, a szabadságot biztosítani, a haladást és fejlődést lehetővé tenni, hogy hazánk európai színvonalra emelkedjék; — másfelől pedig az ósdiak s a bigottok?

A baloldal, — mely főfeladatának tekinti a közjogi kiegyezkedést megdönteni, mely mindenekelőtt közjogi küzdelmet folytat, s így kényszeríti a legszorosabb összetartásra mindazokat, a kik a közjogi kiegyezkedést fenn kívánják tartani.

Mert mindonek fölött első: a hazá létele s csak azután következhetik az, hogy szabadelvűek legyünk!

Igazolják-e az eddigi események a közjogi alap káros voltát, és annak szükségét, hogy eldobjuk magunktól?

E kérdésre megkapjuk a feleletet, ha végig tekintünk a baloldal 1867-iki programjában felállított belügyi teendőinken.

Az unio végrehajtva;

Fiume visszakapcsolva;

a határőrvidék polgárosítása folyamatban;

Horváth-, Szlavon- Dalmátországokkal a kiegyezés törvény által biztosítva;

a megyék rendezve;

a sajtó szabad;

az egyesülés, társulás szabad;

a nemzetiségi ügy törvényesen rendezve;

a hitfelokozatok egyenlők;

a közoktatás és népnevelés törvény által rendezve;

a törvénykezés javítva s a végleges rendezés munkában;

az urbéri s hűbéri maradványok eltörülve;

az ipar, kereskedelem és gazdaság oly virágzásban, a minőben még nem volt hazánkban soha;

vasúthálózatunk öt év alatt megkétszereztetett;

a folyószabályozás mindenütt munkálatban, a hol szükséges;

a védelmi kötelezettség általános.

Az ellenzéknek tehát minden követelése 5 év alatt teljesült.

Fontoljuk meg: lehet-e a hazára nézve veszélyes egy oly alap, — a melyen mindezt elérhettük? Sza-

bad-e, tanácsos-e eldobnunk azt, a mi mellett ilyen eredmények szólnak, és tesznek tanúságot?

A baloldalnak sok nehézsége van a már megoldott belügyi kérdésekre nézve, s azt mondja, hogy azok nem a szabadelvűség követelményei szerint oldattak meg. Neheztel nevezetesen:

a szentszékek;

a virilesek;

a bírák kinevezése stb. miatt.

S megvallom, én sem látom a tökéletesség mintáit mindenben, a mi 5 év alatt alkottatott. De ki, vagy mi okozta ezt? A baloldal, mely élesen elválasztott, közjogi politikájával, a kiegyezés elleni folytonos ostromlásaival: lehetlenné tette a szabadelvű elemek egyesülését.

Lehetek sokan a jobboldalon is, kik a belügyi kérdések és reformoknak nem mindonikében értettek a kormánynyal egyett, de meggyőződésük érvényesítésében nem mertek az utolsó eszközökhöz, a kormány megbuktatásához nyulni, mert ha — kezét fogva a baloldal szabadelvűbb tagjaival — megbuktatták volna a kormányt: hol volt az a párt, mely akkor kormányt alkothatt volna? Támogatniok kellett tehát a kormányt ha nem positive, legalább is passive (a mi a dolog lényegére nézve egyre megy) meggyőződésük ellenére, mert nem kívánhatták az anarchiát, s nem veszélyeztethették a parlamentarismust. Mindenekelőtt a haza!

Tagadhatlan az is, hogy az a párt, mely mindenekelőtt a kiegyezés fentartására sorakozott, tekintettel azon elemekre, a melyek itt helyet foglaltak, kényszerülve volt néha oly compromissumra, a mely a szabadelvű haladás mértékét alig üti meg; de ez is azon közjogi pártküzdelemre vezethető vissza, me-

lyet a baloldali megkezdett és makacs kitartással folytatólagosabbé tesz, a szabad-elvű haladásnak bizonyára nem csekély kárára!

Térjünk ismét vissza Erdélyhez.

Kifejtettük az unio indokait, kiemeltük, hogy Erdély egymagára hagyatva, alkotmányát nem bírta megvédeni, s a szenvedések hosszú iskolája után csak is az unioiban találta fel menedékét.

Az unio nem egy párt, nem egy osztály, nem egy nemzetiség érdekében hozatott, — kívánta azt a szabadságnak, s az alkotmányos jogoknak mindenigaz barátja.

Köztudomásu, hogy az unio ellen heves támadások intéztettek *a román ultrapárt* részéről.

A balásfalvi pronunciamentó, s a szerdahelyi programmban kimondatott:

hogy az unio a románok meghallgatása nélkül, sőt akaratja ellenére jött létre, s hogy ők ennél fogva az uniot el nem ismerhetik;

kivánják Erdély autonomiáját az 1863-diki alapokon.

Kiegészítő részei ezen programnak a passiv politika, azaz, hogy az erdélyi románok a magyar országgyűlésre nem választanak;

az erdélyi választási törvény igazságtalansága, s a nemzetiség és nyelv állítólagos elnyomása miatti sérelem.

Ezt a pártot hívja most segítségül egy kiáltványban Tisza László és Bakcsi Ferencz, Erdélynek e két nagy fia, az egyik a politikai pöffeszkedés, másik a politikai és nem politikai bornirtság megtestesítője.

Ők azt mondják: „Mi nem szellőztetjük senkire nézve a multak fátyolát.“

Szivesen látják tehát Axentyát, Bálintot, Macellariut, Rátziut, a 48-iki gyilkosokat és gyujtogatókat, s a pronunciamento hőseit; mindazokat, „*a leik egyebek mellett*“ akarják:

- a nemzeti hadserget,
- a delegatiók megszüntetését,
- pénzügyeink függetlenítését,
- az adók s monopoliumpok reformját;
- a haza bármely ajku polgárainak kielégítését.

A politikával nem lehet játszani; a meggondolatlanság, a könnyelműség borzasztóan toroltatik vissza.

S ha meggondolatlansággal elvesztettük a hazát, — azt nem szerezhetjük többé vissza, ha még ugy szánjuk s bánjuk büncinket, tetteinket.

A szép, a nemes és tiszta szándék: csak egyik alapföltétele a jó politikának; a másik alapföltétel: a körülmények számbavétele, a politikai józanság és bölcsesség, a politikai belátás, — megbecsülhetlen tulajdonok mind, de az isten vajmi keveseknek osztogatta azokat.

Ez a politikai belátás, józanság és bölcsesség hiányzik Tisza Lászlóban!

Ő lehet jó hazafi — nem akarom kétségbe vonni: törekvései hazafias érzésből származhatnak — el akarom ismerni: de engedje meg, ha szemébe mondom — hogy kiáltványával sikamlá t érre tévedt, s hogy — ha szavzi termékeny földre találnak Erdélyben — az események áramlatának nem lesz többé ura s hazafias inteniói daczára, akarata ellenére. — meggondolatlanságból — kockára tette a haza ügyét!

Én hiszem, hogy azok, a kik Erdélyhez az alantabb következő kiáltványt kibocsátották, nem azt akarták, a mi okvetlenül be fog következni, — ha visszhangra talál. De az emberek intenciói s gondolatai fölött csak az isten ítél; az ember a ténnyekből ítél. Gondolja meg Tisza László, hogy a könyörületesség isteni tulajdon, de az emberek kérelhetlenek, ítéletükben.

Itt közlöm — ne hogy elferdítéssel vádoltassam — a baloldali bizottmány kiáltványát Erdélyhez.

Alólirottaknak a kilenczes bizottmány határozatából van szerencsénk a Marosvásárhelyen 1872. május 12-én a délelőtti órákban tartandó baloldali kerületi pártgyűlésre tisztelettel meghívni mindazon polgártársainkat, kik helyeslik pártunknak a pesti országos nagy pártgyűlés által megújítva kimondott s megerősített alapelveit, kik egyebek mellett főként:

akarják a nemzeti hadsereget, akarják a delegatiók megszüntetését, akarják pénzügyeink függetlenítését, akarják mind a szellemi, mind az anyagi téren s jelesen az adókra és monopoliумokra vonatkozólag is, a czélszerű reformokat, akarják ezek és általában szabadelvű intézkedések által hazánk integritásának megóvása mellett a hazabármely ajku polgárainak kielégítését; de akarják mindezt megválasztva az időt, a módokat és eszközöket, minden rázkódás és annak, ami a létező viszonyokban jó van, veszélyeztetése nélkül: szóval, kik helyeslik mind az irányt, mind a modort, melyet az országos baloldali gyűlés Pesten magáévá tett.

Hazánk felvirulásának egyik főkelléke a belbéke, ennek főb iztosítéka az érdekegység, mi csak az egymás iránti bizalom útján érhető el. Mi nem szellőztetjük senkire nézve a multak fátyolát, s teljes bizalommal hívjuk meg e pártgyűlésre az erdélyi kerületnek magyar, román és német ajku mindazon hű fiait egyiránt, kik ennek szükségét most belátva férfiasan elhatározták Sz. István birodalmának önállósága, területi épsége, a magyar király trónjának teljes megszilárdítása, s anyagi felvirulásának érdekében is a fentebbi elvek életbeléptetéseért velünk együtt ernyedetlenül

s őszintén küzdeni, és csak ezeket valló határozott jellemű hazafiakat választani az új parlamentbe.

Nem mindig követi a siker nyomban a küzdelmet; de a jó ügy melletti küzdelem sikere el nem maradhat.

El bennünk a remény, hogy szabadelvű polgártársaink az erdélyi kerületben is, nemzetiségi különbség nélkül érzik, miszerint az alkotmány, a szabadság s az ezzel párosult rend ügye nem egyesek, de mindnyájunk ügye, s örömmel fogjuk megragadni az alkalmat, hogy ezen meggyőződésüket tetteleg kimutassák, számosan seregelvén nyelv és vallás különbség nélkül össze a nagy baloldali gyűlésre, mely e kerület központján a Székelyföld egyik első városában Marosvásárhelyen május 12-én a délelőtti órákban fog tartani. Pesten apr. 7-én Tisza László elnök. Bakcsi Ferencz jegyző.

A baloldálnak Erdélyhez kibocsátott kiáltványa s az 1868-iki apr. 1-i program között (a melyen a baloldal ma is áll, s a melyet Tisza s Ghyczy legújabb nyilatkozatai ismét megerősítenek) — nézetem szerint — lényeges különbség van.

Az erdélyi program nevezetesen nem kívánja a közös ministerium eltörlését és Magyarország törvényes függetlenségének diplomatiái elismertetését, — a melyek a baloldal 1868-iki alapprogramjában hangsúlyoztatnak.

Kívánja azonban az adókra s a monopoliumokra nézve a célszerű reformokat; a nemzetiségek kielégítését.

Ezenkívül van még egy — nézetem szerint — lényeges differentia a két program között; a mig ugyanis a baloldali alapprogram a „magyar hadsereg” létesítését különösen hangsúlyozza, az erdélyi kiáltvány csak „nemzeti hadserget” kíván. Azt hiszem, hogy az nemcsak véletlen, hanem kiszámított szócseré.

Mert kire, minő elemek reszámithatott Tisza László midőn e kiáltványt Erdélyhez intézte?

A magyar elem, mely Erdélyben van, tekintélyes ugyan szellemileg és vagyoniilag — de számban csekély. A magyarok és székelyek közt vannak jobboldaliak, vannak baloldaliak — de Tisza László minden izgatásai sem érlelték még meg a viszátkodást annyira, hogy a magyar elem ott, hol saját nemzetiségének prononcizálásáról, a magyar ajku jelöltnek győzelméről, vagy bukásáról van szó — össze ne tartana. Igen kevés kerület van olyan, — a hol föl téve, hogy a románok választanak, s nem maradnak passivok — két magyar ajku jelölt versenyezhetne egymással, a világos bukás valószínűsége nélkül. Ilyen körülmények közt, csak a székelyföldön találhatnak tért Tisza L. agitatói.

A baloldal erdélyi kiáltványát tehát nem ezen szempontból kell megitélnünk. Annak több jelentősége van. Elárulja világosan egész szerkezete, hogy az különösen az *erdélyi románokhoz* szól, s tagadhatlan, hogy e tekintetben ügyesen, — de nagy adag könnyelműséggel és lelkiismeretlenséggel van szerkesztve.

Tisza L. bizonyos lehetett abban, hogy semmi viszhangra sem talál Erdélyben, sőt talán épen a kiögyezkedés fentartására tereli a románokat, ha egyszerűen az 1868 iki baloldali nyilatkozatra s az ott jelzett törekvésekre hivatkozik. —

Eltért tehát attól s felvette kiáltványában a nemzetiségi kérdést a melyet nyugodtan kell hagynia s nem bolygatnia, minden józan s hazáját igazán szerető magyar embernek. De hát kellett egy csalétket kilátásba helyezni Macellariunak, s azoknak, kik

folytonosan a nemzetiség lován nyargalóznak, s a kiknek ugy is van gondjuk arra hogy ez a tűz el ne aludjék. És most Tisza L. is, siet olajat önteni reá! felhíván a baloldalhoz való csatlakozásra mindazokat, kik „egyebek mellett” — szabadelvű intézkedések által akarják a haza bármely ajku polgárainak kielégítését.

Én hiszem, hogy Tisza L. a legbecsületesebb hazafias szándékkal értelmezi ezen törekvést; de majd meglátjuk, hogy értelmezi azt Macellariu és Axentya?

De még van több lelkiismeretlenség is abban a kiáltványban. Ha Tisza László a baloldali programm főtörekvéseihez és alapelveihez hiven, azt mondja vala azoknak, a kikre nézve „nem akarja a multak fátyolát szellőztetni” — Bálintnak s Axentyának: „jőjjetek, egyesüljeteK velünk, a közös ministerium megbuktatására, egy független magyar hadügyministerium és egy független magyar hadsereg teremtésére, s Magyarország törvényes függetlenségének diplomatiái elismertetésére!” Bálint s Axentya valószínűleg jól a szeme közé nevettek volna.

De e helyett Tisza László bölcsen elhallgatja, hogy ő a közös ministeriumot is meg akarja bukztatni, hogy neki független magyar hadügyminister kell, — hogy magyar hadsereget akar, s törvényesen független Magyarországot; e helyett ő csak annyit mond, hogy akar „nemzeti” hadsereget.

Majd meglátjuk, hogy értelmezheti ezt Macellariu! és az a nemzetiségi fractio, a mely már a honvédségre nézve is, nagyon is „nemzeti” alapokat kívánt, azt, hogy a román honvédszászlóaljokat románul vezényeljék, s így tovább, mindeniket nemzeti alapon kívánta szervezni!

Mivel pedig az adók terhesek, különösen azokra

nézve, a kik éveken át ősi szokás szerint hátralékban maradtak, s a monopoliumpok nem felelnek meg mindenki érdekeinek, s ennél sokkal jobban fogna a székelyeknek a régi szokás szerénti ingyen só, s egész Erdélyben a szabad dohánytermesztés: Tisza L. szükségesnek látta hangsúlyozni ezeknek „célszerű reformját.“ Fölteszom, hogy Tisza L. ezen „célszerű reformokra“ nézve már tisztában van magával, de kezeskedik-e arról, hogy az ő tanainak apostolai, nem fogják a fentebbi értelmet tulajdonítani ezen célszerű reformoknak? hogy nem fogják a népet az állam iránti kötelezettségeinek elhanyagolására izgatni az egyedáruságok iránt fennálló szabályok áthágására csábítani? Tisza L. tervez, de az ő apostolai cselekesznek, s hogy miként cselekesznek, miként értelmezik a Tisza L. programját, s ígéreteit; arra szolgáljanak tanulságul a következő szavak, melyeket a „Gazeta Transilvaniei“ egyik újabb számából igtatunk ide:

„Néhány hét óta az ellenzék ügynökei, miként a távcsövön át, messzi távolságban mutatnak a románoknak egy akkora aranyhegyet, mint a bucsumi „Detonata“; ennek neve pedig: a magyarországi s erdélyi leginkább katolikus colossalis javak és birtokok, melyekből a főpapok és káptalanok milliókat huznak s azt kényők kodvök szerint felhasználják. Rajta hát fiuk! tegyük mindezt az állam tulajdonává s lesz aztán miből jól fizetui a lelkészeket, tanárokat s tanítókat!!“

A programon valamely pártra nézve csak jelszavakat foglal magában. Minden csak attól függ, minő eszközökkel törekszünk ezen jelszavakat való-

sítani, — minő uton haladunk a programm valósitására, s mikép valósitjuk azt. Láttuk, hogy a legnagyobb, a nemzet életébe legmélyebben beható átalakulások minden rázkodás nélkül reálisáltattak. S a történelem bizonyoságot tesz a mellett is, hogy sokkal csekélyebb jelentőségű átalakulásokat rázkodások követték.

A baloldal programja önmagában véve csak jelszó, itt is minden a z e s z k ö z ö k t ő l, a z a l k a l m a z á s t ő l f ü g g.

A mi engem illet, nekem a baloldalnak Erdélyhez intézett kiáltványa ellon, bizonyos feltételek mellett nem lennének nevezetesebb aggodolmaim;

a nemzeti (magyar) hadsereget akarom, óhajtom én is, mihelyt ennek keresztülvitele rázkodás nélkül lehetséges volna, s mihelyt annak létesítése hazánk sajtószzerű viszonyait tekintve, szükségesnek és célszerűnek, kívánatosnak mutatkoznék;

a delegatiok megszüntetését akarom, mihelyt Tisza László ennél okosabbat talál ki, a mely érdekeinket inkább biztosítja, s mihelyt biztosítékot nyújt Tisza László, hogy ezt ő Felsége többi országai is elfogadják;

pénzügyeink függetlenítését óhajtom én is, de nem értem, hogy pénzügyeink már jelenleg is, miért nem volnának függetlenek? talán az egy bank és valuta ügyet kivéve, a mely azonban szintén a megoldás stadiumában van;

akarom mind a szellemi, mind az anyagi téren s jolesen az adókra s monopoliümokra nézve is a „cél szerű“ reformokat,

s akarom szabadelvü intézkedések által a nem magyar ajku polgárok kielégítését is, — de csak anynyiban, a mennyiben a nem magyar ajku polgárok

követelései meg nem támadják a politikailag egy nemzet, kormányzatilag egy nyelvuralmának elveit, a melyek nélkül nincs Magyarország.

S épen azért, mert ezeket valóban akarom, s mert nem a jelszavakban, de azok alkalmazásában rejlik a veszély, és mert alkalmam volt meggyőződni arról, hogy a baloldal nem a helyes uton, nem a helyes eszközökkel iparkodik ezen jelszavakat valósítani: nem sorakozom programja alá, sőt ellenzékét fogok vele szemben képezni mindig, — valahányszor azon jelszavaknak oly magyarázatot fog adni, s mihelyt azoknak valóítására oly uton s oly eszközök igénybe vételével fog törekedni, a mely — meggyőződésem szerint — épen nincs hazánk érdekében.

De lássuk, hogy értelmezheti a baloldalnak Erdélyhez intézett kiáltványát az erdélyi román ultrapárt, a mely tagadja az uniót, s az odig hozott törvényeket ignorálván, passiv politikát követ?

E párt nevében p. Macellariu így okoskodhatik:

„A baloldal akarja a delegatiók megszüntetését? En is, mert ezen alapul főkép a jelenlegi rendszer, a melyet én is meg akarok buktatni.

„A baloldal akarja a nemzetiségek kielégítését „szabadelvü intézkedések által, hazánk integritásának megóvása mellett.“ Gondolkozunk, mert ez kissé homályos.

„A nemzetiségeket ki akarja elégíteni! Jó, tehát az unio megszünt; a mi eddig Erdélyre nézve törvényhozásilag hozatott, érvénytelen; helyrcállitjuk Erdély autonomiáját. A szabadelvü intézkedések, csak ezt eredményezhotik; mert a románok Erdélyben többségben vannak, Erdélyt tehát a románok kezébe kell adni.

„Azonban van egy bökkenő a baloldal programjának ezen pontjában: „hazánk integritásának megóvása mellett.“ Ez baj! . . . de hát . . . jóllakhatik a kecske és megmaradhat a káposzta is. Az integritásnak is tehetünk concessiókat; — gondolja magában Macellariu, s itt markába nevet egyet — Magyarország királya egyszersmind Erdély nagy fejedelme, a ki a magyar koronát viseli az eo ipso Erdélynek is ura: s a területi épség, az integritás meg van mentve.

„Ebből kiindulva akarom a nemzeti hadsereget is; Magyarországnak lesz külön hadserge, Erdélynek is külön, „nemzeti“ hadserege, a mely — az „integritás“ kedvéért — kiegészítő része lesz amannak. Hanem kíváncsi vagyok, hogy a hadsereg szervezésére és vezérletére nézve, mit akar a baloldal: úgy látszik nem kíván külön magyar hadügyminisztert azt sem említi, hogy a közös hadügyminisztert szintén el akarja törölni, s ez nagyon helyes, maradjon meg a bécsi hadügyminister, a kinél összpontosítva lesz valamennyi „nemzeti“ hadsereg, az erdélyi „nemzeti hadsereg“ is, legalább így könnyebben féken tartjuk egymást, ha teszem — Magyarországnak kedve kerekednék garabonczászkodni.“

És ezek után Macellariu tollat fog és megírja a következő levelet:

Tisza Lászlónak

Tordán, (a piacon)

Libertate, Egalitate, Fraternitate!

Polgártárs! Figyelmesen olvastam el pronunciamentodat és gondolkoztam fölötte. Hiszem, örömmel veszed azon hirt, hogy mi programodat elfogadjuk miután az nemcsak legközelebb áll a balázsfalvi pro-

nunciamentóban hangsúlyozott elveinkhez, — hanem ezen oszméink és elveink diadatát — a miről már majdnem végkép lemondtunk — a programmodhoz való csatlakozás által biztosítva látjuk.

Elvtársaink nagy része már is békétlenkedni kezd passiv politikánk meddősége miatt, de te megnyitotta előttünk az utat, hogy czélt érzünk aktivitás által. Aktivok leszünk, támogatni fogjuk mindenütt a baloldali jelölteket, viszont kívánjuk, hogy ti is támogassátok jelöltjeinket oly ellenjelöltekkel szemben, kik a jelenlegi átkos rendszert s a 67-iki kiegyezést, a mely mindkettőnknek ellenére van — fenn kívánják tartani.

A béke tehát megvan. A baloldal támogatása által elérhetjük mindazt, a mit akarunk. Támogatni fogjuk! A magyart a magyarral verjük meg. Támogatjuk egész erőnkből a baloldalt, miután érdekünk közös. Hála neked Tisza László polgártárs! mély politikus! becsületes előrelátó magyar ember! a ki támogatásra hívsz fel minket, a mikor már majdnem az ördögnek sem kellünk! a ki rehabilitálsz minket, a midőn már majdnem saját nemzetünk előtt is elvesztettük népszerűségünket! a ki hatalmas politikai tényezőként mutatsz be minket ismét a világ előtt, midőn 5 év óta mit sem tudtunk tenni! a ki most megmutatod a helyes utat, a melyen a sikerre való kilátással küzdhetünk azon átkos kormányrendszer ellen, mely minket 5 éven át szerencsével ignorált. Tisza László polgártárs, te nagy, mély politikus vagy, én mondom azt neked
Macellariu!

Azt hiszem nem túloztam, midőn Macellariu gondolatait igyekeztem visszaadni! A ki ismeri a passivisták törekvéseit — be fogja ismerni, hogy azokat hiven tükröztem vissza.

Az olvasó pedig ítéljen, ha a a baloldal kiáltványából nem következtetheti-e a fentebbieket szóról szóra Macellariu.

S a választó, a ki szereti a szabadságot, de óhajtja a rendet, az erdélyi, a ki szereti hazáját, a józan polgár, a ki nem akarja kockáztatni mindazt, a mit már elértünk: az válasszon úgy, hogy lelkiismeretét megnyugtassa.

Végül néhány őszinte szavunk van a románokhoz!

Valamint az életben úgy a politikában sem lehet ajánlani a végleteket. Ott is, itt is számolni kell a körülményekkel s a bevégzett ténnyel.

E sorok írójának erős a meggyőződése, hogy ha a nemzetiségi kérdés nem állítottott volna annyira élére s ha nevezetesen az erdélyi románok helyesebb, a körülményeknek és saját érdekeiknek is inkább megfelelő politikát követtek volna: a nemzetiségi méltányos igények nagyobb mérvben elégítették volna ki, úgy törvényhozási, mint administratív uton.

Egyik ok szüli a másikat. Ha élére állítunk valamely kérdést; ez annak megoldását bizonyára nem fogja siettetni; ellenkezőleg, a másik párt igyekezni fog erélyes, szigorú rendszabályok által megakadályozni a bekövetkező zavarokat. Az életben is azt, a ki roppant sokat követel, rendszeren meg sem hallgatják.

A mi nevezetesen az erdélyi románokat illeti, elismérem, hogy lehet okuk meg nem elégedve lenni. Nevezetesen az erdélyi választási törvény az én nézetem szerint is igazságtalan és méltánytalan. A virilesek behozatala szintén nem felel meg a szabadelvűség követelményeinek. A nemzetiségi tör-

vény talán szintén nem biztosítja a nemzetiségeknek mind azt, a mit biztosítani kellene.

Azonban ne feledjük el a románok, hogy a magyar országgyűlés a jelenlegi körülmények közt engedékenyebb, méltányosabb nem lehetett, mint a minő volt. Világos veszélybe dönti vala a hazát, ha engedékenyebb.

Akkor, midőn az erdélyi románok proclamálják azt, hogy az unio nem törvény, s hogy az a románok előtt semmis, midőn a Pesten székelő közös országgyűlésnek Erdélyre való törvényhozási jogát tagadják, midőn az alkotmányos életet biztosító 1867-iki kiegyezést ignorálják, s midőn mindezt azzal is demonstrálják, hogy visszavonulnak a választásoktól: ilyen merev politika mellett, s ilyen körülmények között ne csodálkozzanak azon, ha az országgyűlés többsége, az erdélyi választási törvény revisiójával nem sietett, bár alig volt tán valaki a képviselőházban, a ki a választókerületek felosztásának méltánytalanságát ne érezte volna.

Akkor, midőn ilyen törokvésekkel állunk szemben, midőn a nemzetiségi izgatások sz. István birodalmának területén fékot és határt nem ismernek, a midőn a magyar elemnek ugyszólva kegyelmet kell kérnie, hogy e földön bátorkodik élni, — s a midőn a nemzetiségi izgatásokra olajat önt a baloldal politikája is: — ne csodálkozzanak, ha egy, bár a szabadelvűség tűzpróbáját ki nem álló, de a vagyoni és szelle ni felsőbbség képviselésében jogosultságát feltaláló institutió — a vililis szavazatok behozatala által — igyekszünk elejét venni a bekövet kezhető végnélküli zavaroknak.

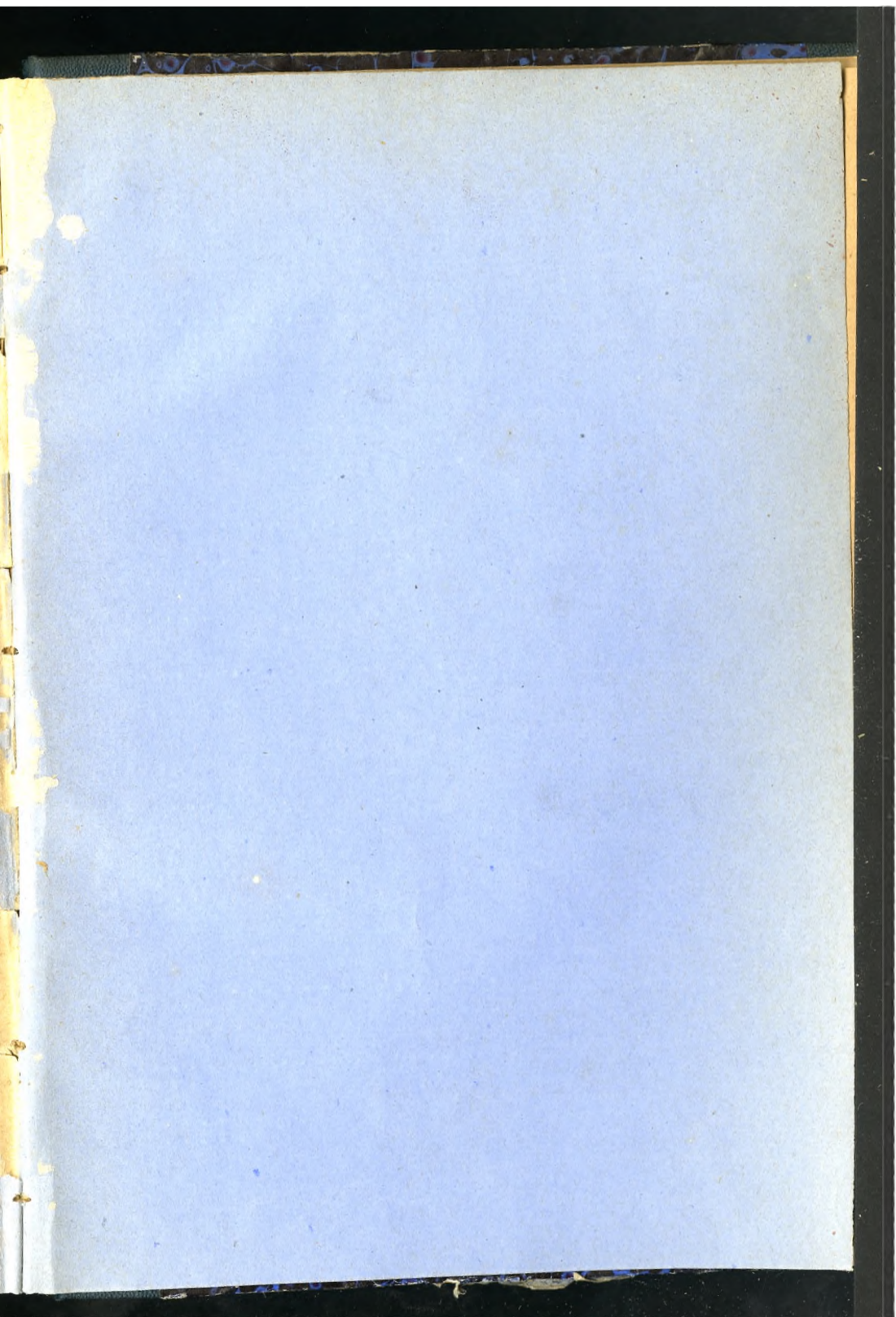
Utóvégre is, nekünk nem az a legelső kötelességünk, hogy szabadelvűek legyünk. Nincs az a nép a világon, a mely ezt ismerné legelső köte-

lességének nincs az a nép, mely a szabadelvűség ellen nem vétett, — s nem vét. Hanem nekünk az a legelső kötelességünk, hogy Magyarország létezzék és fenálljon!

S mihelyt ezzel; a magyar állam létezésével és fenmaradásával a nemzetiségek és az erdélyi románok számolnak, mihelyt utópiák helyett, a realis s józan politika terére lépnek, azonnal meg fognak győződni, hogy a magyar országgyűlés többsége sem fogja félteni Magyarországot, — mihelyt nem lesz mitől félteni; s hogy igazságos és méltányos követeléseik teljesülni fognak.

Világosítsa meg isten a románokat, hogy helyesen fogják fel érdekeiket, s hogy a szerint cselekedjenek!

DR. BALLASI GEZA

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Pest, váci utca 18. Nemzeti szálloda.

- Az 1867-iki kiegyezés és Bocskay, Illésházy, Bethlen, Rákóczy népszövetségi politikája 40 kr.
- Lehet-e reformpárt? Jelszó: „A mult felett nincs hatalmunk, ennek következményei reánk nézve a fatumot képezik, de ha helyesen használjuk fel a jelent, miénk a jövő.“
Második kiadás 30 kr.
- Haladjunk-e vagy maradjunk? Nyílt kérdés a magyar néphez.
Irta Nagy György 40 kr.
- A magyar kormány nagy vasuti szerződésének bírálata. Irta
Korösi József 60 kr.
- Az 1869/72. országgyűlés képviselőházának működése. Feltűntetve Somssich Pál három végjelentésében, megtoldva az elnöki zárbeszédrel 50 kr.
- Schvarcz Gyula beszéde és zárbeszéde a választási törvényjavaslat fölött. 1872 40 kr.
- Schvarcz Gyula programja 1872 40 kr.
- Vor den Wahlen. Populäre Darlegung der politischen Verhältnisse Ungarns. Von J. H. Schwicker 30 kr.
- Észleletek a politikai pártok szükségése és Magyarország politikai pártjainak újjászervezése felett. Irta Paulovics Ignác 1 frt.
- A szabadságért. Képek és jelenetek 1848-49-ből. Akkori följegyzések nyomán közli Gothard Endre 80 kr.
- Vázlatok a magyar emigratió életéből. Hiteles forrásokra támaszkodva írta Aldor Imre. 10 képpel 1 frt. 20 kr.
Kötve 2 frt.
- Pecsovics-világ Magyarországon. Történeti rajz. Irta Ormódi Bertalan. 80 kr.
- Az egyház és a házasság. Egyháztörténelmi tanulmány, tekintettel a polgári házasságra. Irta egy pap. 60 kr.
- Oesterreich-Ungarns Neutralität in einem künftigen Kriege. Besprochen mit Hinblick auf die Arkolay'sche Brochüre von einem Husaren 80 kr.
- Ungarn in der Realunion. Von Julius Schvarcz. 1 frt. 60 kr.
- A magyar mezőgazdaság. Irta Dr. Ditz Henrik. Magyarra fordította Halász Gábor. 4 frt kötve 4 frt. 80 kr.
- Allamintézményeink és a kor igényei. Irta Schvarcz Gyula. I. II. füzet 2 frt. 20 kr.
- Az emberi nem művelődési története. Irta Torkos László. Füzve 1 frt. angol vászonkötésben 1 frt. 60 kr.
- A socialis kérdésről. Nemzetgazdasági tanulmányok. Irta Lugossy Béla 1 frt.
- Magyar köztársasági bank. Irta Mudrony Pál. 1 frt.
- Gróf Széchenyi István viszonya az 1848-iki törvényes átalakuláshoz. Irta Pócsi Zombath M. 60 kr.
- Párisból. Irta Asbóth János. Második kiadás 80 kr.
- Kerkápoly az új pénzügyminister. Tollrajz. Közli Carolus. 1 frt.

2002

